

RANNU KÜLA

Muinasaja lõpul paiknes Virumaa põhjarannikul Purtse ja Pada jõe vahelisel klindikaldal muinastee ääres Rannu 12 adramaa suurune muinasküla. Küla oli üks viiest klindipealsel ridamisi paiknevast muinaskülast Maumi muinaskihelkonna (hilisem Viru-Nigula kirikukihelkond) idaservas.

Küla (Randu, Rannoküll) asus klindikaldast laskuva oja voolusängi mõlemapoolsel kaldamaal. Oja saab alguse lähedal asuvast soost, kus kaugemas minevikus paiknes rannikujärv, ja laskub karestikke ningastanguid ületades paekaldasse kulutatud voolusängis teed mereni

Samas kaldapealsel paiknes Rannu muinaskalmete väli 6 kalmega I aastatuhandest eKr kuni II aastatuhande alguseni pKr.

Küla nimi on tulnud sõnast rand, ka soome ranta, rannakylä. Mererand on siit kaugel, kuid nime teke võis olla mitmetähenduslik. Minevikus suurvete ajal kaldast laskuva rohke tulvavee ja paljude allikatoiteliste veesoonikute üleujutusel võis klindialune paista nagu maasse ulatuv merelaht. Kuid siit oli otsem tee ka rannikumadalikule (Meriküla asukoht), kus mereäärne kõrge klint on madaldunud ja ligipääs merele soodus.

Taani hindamisraamatus (1241) on märgitud Rannu muinasküla suuruseks 12 adramaad, seega võis külas elada 10-15 peret. Külamaa laienes algul vaid piki klindikallast ida ja lääne poole. Et lõunas oli soo ja raske metsamaa, hakkas küla edaspidi laienema ka edela suunas, kus pinnas oli põlluharimiseks soodus ja kuhu tekkiski hilisema Rannu küla avaram põlluala. Külaasutus laienes samuti ida ja lääne poole mööda klindikalda serva piki liiklusteed. Küla keskosa jäi klindi kõrgemasse kohta, mis juba kauges minevikus on kandnud nime Rannu mägi (66 m üle merepinna). Tõenäoliselt nihkus küla hilisema Rannu taluküla alale. Praeguse küla tuumikust kahele poole külast Tallinn-narva maanteele suunduvast külavaheteest (põhja-lõuna suunas ligikaudu 500 m, ida-lääne suunas 250 m) on leitud kultuurikiht I aastatuhandest pKr. Kuuest kivilalmest Rannu kalmuväljal on püsinud kolm: Türgivatre, Kalmuvare ja Kadrivare. Üks kalme on läbi kaevatud (tee laiendus) ja kaks on hävinud.

Siinne klindikallas kui omapärane maastikuvorm (kõrgus kuni 3-6 m), kulgeb siit ida ja lääne suunas veel kilomeetri ulatuses ja on mattunud osaliselt pärastjääaegsete mereliste setete alla. Klindipealset tasandikku katab aga vaid õhuke – kuni 1 m paksune moreenikiht. Klindialusel laiub vahelduva pinnamoe ja laiusega tasandik kuni mereäärse kõrge kilndini Kalvi ja Purtse vahel (Balti klindi osa, 50 m üle merepinna) Ainult Meriküla (Aseri) kohal madaldub klint vana mattunud jõeoru klindilaheks. Mööda klindikallast on vana muinastee rajal läbi Rannu maakoha kulgenud elupõline liiklustee Purtse ja Pada jõe asustusevahel. Kaugemas minevikus oli siin klindikalda kitsamas kohas ojakoolmes ainuke läbipääsutee ühenduse pidamiseks läänepoolse Ranna-Viru ja idapoolse Alutagusemaa vahel. Ei olnud siis lõunapoolses põlismetsas ega rannikualal teisi läbitavaid sihte ja kohta kutsuti viru kurguks. Siin oli Maumi Askele muinaskihelkonna piir ja läks üle Rannu soo ka hilisem Viru-Nigula ja Lüganuse kirikukihelkonna piir.

Külamaade mõisastamise järel langes Rannu küla Aseri mõisa (1376) alla, mis oli üks vanemaid mõisaid ümbruskonnas. Mõis on nime saanud Asserini (Acerus) paruniperekonnalt, kes valdas mõisa 1433.a vasallina. Rannu küla tuli mõisa alla 15. sajandi lõpul, 1996.a kuulus külast kolm talu Koogu mõisale ja 1732.a jäi terve küla jälle Aseri mõisale. 1807 a said Aseri ja Koogu mõis ühise omaniku ja nimeks jäi Aseri-Koogu ühendatud mõis.

Aastasadu tagasi said teeäärsete külade elanikud sagedaste sõdade ja röövretkede tagajärjel rängalt kannatada. Nii oli ka Rannul ja naaberkülades ning eriti rasked olid aastad Põhjasõja ajal ja järgnevatel aastatel. Sõjas hävisid eluasemed, rööviti kariloomad ja põletati viljapõllud, inimesed pidid maha jätma kodud ja varju otsima metsadest ja soodest. Põhjasõja aastatel hukkus Viru-Nigula kihelkonnas, kuhu Rannugi kuulus, kolmandik elanikest. Pärast sõjale järgnenud nälja- ja katkuaastaid (1725) oli Rannu külas vaid 1 adramaa talupoegade käes ja 1 adramaa kuulus veel rannapõllumeestele, kes olid kalurid ja püüdsid arvatavasti mõisale kala. 1725-1726.a adramaarevisjonis oli külas märgitud 5 peret 31 pereliikmega. Elased Fahrman Ado, talu suurus ¼ adramaad, peremees ja perenaine, 2 alla 15 aastast

poega ja 3 tütart, 1 tööjõuetu naine. Pusta Ado, talu suurus $\frac{1}{4}$ adramaad, peremees ja perenaine, 4 alla 15 aastast poega, 1 tütar. Tiekka Thoma Ado, talu suurus $\frac{1}{4}$ adramaad, peremees ja perenaine, 3 alla 15 aastast poega ja 1 tütar. Teiekari Michle Abram, maad ei olnud, peres üks täisealine mees, 3 alla 15 aastast tütart ja üks poeg, üks tööjõuetu vana naine. Peeter Niggolas (oli kubjas), maad ei olnud, peremees, 2 alla 15 aastast poega ja tütar. Siis oli veel põllumaad 1 adramaa, selle omanikud nimetasid endid auväärseiks rannaküla elanike järglasteks. Olgu märgitud, et selleaegses adramaarevisjonis märgitud Pusta Ado talukoha nimetus püsis Rannu külas veel kaks sajandit hiljem ja on püsinud talu katastriraamatusse Rannu külas kantud Pusta talukoht nr 24 katastrinumbriga 3365 suurusega 37,02 ha, omanik Tiilen Jaagup.

Järgnevatel rahuaastatel ja Vene tsaaririigi poolt maarahvale antud vabaduste tulemusel paranes talurahva olukord tunduvalt. Külad kosusid ja nii kasvas ka Rannu külast järgneva pooleteise aastasaja möödudes suur rahvarohke küla. Selleks aitas kaasa suur kaubatee läbi küla, mis haaras oma teekonnal lähedasi ja kaugemaid külakeskusi ning linnalisi asulaid. Edaspidi rahandus- ja kaubandussuhete arenemisega mõisamajanduses, alustas Koogu-Aseri mõis juba 1870-ndail aastail talupoegadele mõisamaast rendikruntide väljamõõtmist, mis hiljem päriks müüdi. Kokku mõõdeti külast kakskümmend 30-60 dessantiinist talukrunti ja kujunes suurest külast neli väiksemat külaosa või tütarküla ning neile pandi ka nimed.

Idapoolne külaosa 9 talukrundiga sai nimeks Rannu-Ridaküla ja läänepoolne 5 krundiga Rannu-Tamme. Lõuna poole mõõdeti mõisapõllule 6 talukrundiga Rannu-Taluküla ja põhjapoolne külaosa, kus elamud paiknesid mööda ojakallast mere suunas, sai nimeks Kõrtsialuse. Nimi tuli 19. sajandi algul külasse ehitatud kõrtsihoone järgi, mille põhjakülje kaldaalusel lõviosa külast asuski.

Aastate möödudes kadus nende külaosade nimedest eesliide, mis pärines suurtalust Rannust. Külaasumitele antud põhiniimed said aga elanikele omaseks ja jäid püsima aastakümneteks ning on püsinud osaliselt tänapäevani. 1976. aastal, kui valitse veel vene võimutäius, võeti ette laiaulatuslik külade reform maal. Meie ligi 7000 külast kaotati ligikaudu 2000. Õieti paisati koondamiste ja ümberimetamisega segamini pika aja jooksul, ka aastasadadega väljakujunenud, külaasumite piirid ja toponüümika. Selleaegse Aseri külanõukogu piirides viidi Ridaküla Kõrkküla alla ja kaotati Tamme küla nimi. Põlisküla Rannu (muinasküla asukoht) viidi Kõrtsialuse küla alla ja kaotati külanimi Härjapea (muinasküla) ning veel teiste asumite koondamisega kadusid ajaloolised ja paikkonda iseloomustavad kohanimed. Ei hoolitud, et aegade jooksul elanike kaasabil väljakujunenud ning aastakümneid ja –sadu püsinud külanimed nagu kõik kohanimed on hindamatu keelepärand rahvakultuuri varasalves.

Rannu suurtalust arengut läbi aegade kujundas küla läbiv kaubatee põlise muinastee ääres. Juba 19. sajandi keskpaigas oli Rannu suuremaid ja tähtsamaid külakohti Viru-Nigula kihelkonnas. Kiiresti kasvas Rannu majandus- ja kultuurielu aastatel enne esimest ilmasõda ja pärast Eesti riigi sündi. Külas oli siis 45-50 eluaset ja elas ligi 200 elaniku (kaasaarvatud kolme eraldunud külaosa elanikud).

Koogu mõis asutas 1756.a Rannule talurahvakooli, mis pani aluse talurahva lugemaõppimisele ja viis haridusteed edasi ümbruskonna talupoegade seas. Rannu kõrts hakkas täitma abipostijaama ülesandeid, mis omakorda elustas majanduselu külas. 1859.a valmis Rannu kaldapealsel kooli otstarbeks maja, kus hakkas töötama külakool 46 õpilasega ja õpilaste arv aastatega kasvas. Vana koolimaja kitsaks jäädes valmis 1910.a vana kõrvale uus ajakohane koolihoone, mis nägusa arhitektuuri näitena on püsinud ligi 100 aastat. Siin alustas tööd juba kõrgem 4-klassiline ministeeriumikool ja töötas hiljem 6-klassiline algkool. Neis kahes koolimajas sai saja aasta töötamise jooksul kooliharidust kuni tuhat õpilast ja töötas 44 õpetajat ning 10 koolijuhatajat. Koolis on olnud õpetajaks tuntud pedagoogid Rudolf Noor, Villem Altoa, Evald Aver, Eduard Eik ja teised.

Uuest koolimajast sai ümbruse elanikele ka kultuurikolle. Siin leidis peavarju ja sai kooskäimise ning asjaajamise koha kümnekond vabatahtliku organisatsiooni ja seltsi. Talupidajad koondusid piimaühingusse ja rakendati tööle koorejaam ning asutati turbaühing. Edukalt töötas Rannu-Koogu Maanaisteselts 5-6 huviringiga, kus õpetati kodumajandust. Tegutses Rannu-Koogu Vabarahtlik Tuletõrjeühing 2 kustutussalgaga. Ühing alustas 1938.a ajakohase vajalike abiruumide ja peosaaliga tuletõrjemaja ehitamist ning rajati spordiväljak.

Ligi kolmkümmend aastat töötas Rannu-Koogu Masinatarvitajate ühing. Kümme aastat (1930-1940) tegutses Rannu Kultuuri- ja Spordiselts “Lembitu”, kus töötasid laulu- muusika- ja näitering, neist viimane eriti edukalt. Ringist sai tuule tiibadesse Eesti tuntud näitekunstnik Ants Toiger, (10.01.1910-14.02.1979) kelle sünnikodu oli lähedal Abaja külas. Koduküla rahvas ja Rannu isetegevuslased paigaldasid 1986.a koolimaja seinale tema mälestusplaadi.

1930.a avati Rannu koolimaja esisel väljakul Kalvi valla kaitseliidu poolt Vabadussõja ja Rannu lahingu mälestuskivi (hävitati 1940). Külas oli kolm kauplust talurahvale vajaliku kaubaga. Töötas vaheldumisi 2-3 sepipada, sest sepatööde vajadus suure kaubatee ääres oli otsitud ja hinnatud. Pikemat aega töötas külas tapamaja – lihakarn. Osteti aastaringselt kokku kariloomi, müüdi lihasaadusi kohapeal ja turustati kaupa ka Narva linnas ning ajuti enne ilmasõda isegi Petrogradis. Suures külas kui isereguleerivas majandusüksuses leidis mitme elukutse esindajaid. Siin elas kingsepp, rätsep, puusepp ja tislەر, leidis kaupmehi, nahaparkal, karjaravitseja ja teisi asjamehi.

Rannu areng jätkus kuni 1940. aastani, mil Eestis viidi läbi Vene nõukogude võimu poolt vägivaldne riigipööre. Siitpeale algas suurtalude ja kogu põllumajanduse sihipärane hävitamine. Alanud sõda ja järgnevad aastad tõid kaasa inimkaotusi, sõjatules hävis Rannu kõrtsihoone (1941) ja uus tuletõrjemaja (1945). Sõjajärgseil aastail, eriti peale kolhoosikorra kehtestamist maal süvenes majandus- ja kultuurielu allakäik külaühiskonnas ning algas külaelanike lahkumine tööstusse ja linnadesse.

Siiski jäi Rannu ka sõjajärgsetel rasketel aastatel ümbruskonna külaelu keskuseks. Pikemat aega töötas koolimajas Rannu raamatukogu ja asus aastail 1945-1959 Rannu ja Aseri külanõukogu. Majas töötas kinopunkt ja aastail 1961 – 1968 oli Aseri sovhoosi kontor ja klubi. Taastati koorejaam kõrtsihoone varemetes ja Rannu kool liideti 1961.a Aseri 8-klassilise kooliga.

Aastatel 1960-1985 tekis põlise Rannu ääremaale Tamme küla põllualale põllumajandusliku ettevõtte (Aseri sovhoosi) külaasustus. Heakorrastatud küla rajati vanast Rannu külakeskusest edela-läänepoole klindikaldale kahele poole maanteed, kuhu ehitati 80 elukorterit, tootmis- majandus- ja olmehooned. Küla sai esialgu nimeks Tamme, kuid hiljem muudeti ajaloolise maakoha järgi Rannuks.

Rannu paikneb looduslikult nägusal klindiseljandikul kus avaneb avar vaadeümbrusele. Vaatevälja jääb parkmaastiku imeline klinditasandik põllumaa ja metsatukadega, Mustmetsa pangamets, Aseri aleviku majadekobar ning silma paistab triip sinist Soomelahe vetevälja. Külast lõunakaares laiob suurem põlluala, asub Rannu soomaastik ja silmapiiril algavad Alutaguse metsalaante eelmetsad. Asulat läbib Tallinn-Narva liiklusrohke maantee, mis on olnud küla tuiksooneks läbi aastasade.

Veedi Penek
Kodu-uurija
2003.a